بوونی توانستی وانەوتنەوە لەلایەن ئەندامانی دەستەی وانەوەتنەوە

لە زانکۆی کۆیە بەپێی هەندێک لە گۆڕاوەکان دا

بەدرخان مستەفا ابراهیم

بەشی پەروەردەی ئاینی ،کۆلێژی پەروەردە–بەشی پەروەردەی ئاینی، زانکۆی کۆیە،کۆیە،هەرێمی کوردستان،عێراق

ئیمەیڵ: badrkhan.mustafa@koyauniversity.org

پوختە:

زانکۆ بە گرنگترین دەزگای ئامادەکردنی هێزی مرۆیی پێویست دادەنرێت، بۆ پڕکردنەوەی پێویستییەکانی کۆمەڵگە، زانکۆ ڕووبەڕووی چەندین کێشە دەبێتەوە، لەوانە جەختکردنی بەردەوام لە بەدەستهێنانی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە، بە شێوەی بنەمایی بۆ وانەوتنەوەی دیاریکراو، هەروەها جێبەجێکردنی ئەو توانستانە بە شێوەیەکی گونجاو لە وانەوتنەوەدا.

ئامانج لەم توێژینەوەیە بریتی یە لە زانینی ئاستی هەبوونی توانستی وانەوتنەوە لەلایەن ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە. وە هەروەها زانینی توانستی وانەوتنەوە، بەپێی پسپۆڕی زانستی و ڕەگەز و پلەی ئەکادیمی. بو زانین و ڕوونکردنەوەی ئەم ئامانجانەش توێژەر پشتی بە توێژینەوەی وەسفی بەستووە، سامپلی توێژینەوەکە بریتی بوون لە (٨٠) وانەبێژە لە ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە زانکۆی کۆیەی بۆ سالی خویندنی ٢٠١٨-٢٠١٩.

بۆ ئەم مەبەستە توێژەر پێوەرێکی (٦٢) بڕگەیی، لە چەند جۆری هەڵبژاردنی (هەڵە و ڕاست و جێبەجێکردن) داناوە، هەروەها پرسیارو وەڵامی دیاریکراوی داناوە، دوای تەواوبوون لە تاقیکردنەوە و جێبەجێکردنی بڕگەکان و ئامار و وردەکارییەکان، ئەنجامی توانستی وانەوتنەوە لە نیوان بە ئاماری ڕوون لە هەبووتوانستی وانەوتنەوە لەلایەن ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە دەردەکەوێت، بەوشێوەیە بەهای(t) بە ڕوونی لە بەهای خشتەی (t) دەردەکەوێت. لەسەر ئەو بنەمایە دەتوانین بڵێین: مامۆستایان گرنگی بە ڕەوتی جیاکاری توانستی زانستی دەدەن، بەڵام سەبارەت بە پەیوەندی گۆڕاوی دیموگرافی ڕەگەزەکان، ئەنجامی جیاواز لە نێوان ڕەگەزی نێر و مێ(٣٣، ٢٦٤)

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

دەردەکەویت، کە جیاوازی رەگەزی نێر گەورەترە لە ناوەندی هەژمارکردن(٣٣، ٢٤٧)، بەپێی دەقی ئەم ئەنجامە، مامۆستایان لە رەگەزی مێ زیاتر گرنگی بە (توانستی زانستی) دەدەن، بەراورد بە مامۆستایان لە رەگەزی نێر. سەبارەت بە توانستی زانستی و مرۆیی: ئەنجامی هەڵبژاردنی (انوفا) ئەو ئەنجامە دەخاتەڕوو، کە جیاوازی لە نێوان دوو رەگەزەکەدا نییە.

لە ژیر رۆشنایی ئەنجامەکانی تویژینەوە, ئەنجامدانی تویژینەوە و لیکۆڵینەوەی زیاتری پەیوەست بە توانستی وانەوتنەوە لە گەل گروپ و دەستەی جیاوازتر و لە ژمارە گەورەتر پیشنیار دەکەین.
هەروەها پیویستە دەرفەتی بەشداریکردن بە فیرخوازان و ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە بدریت لە پرۆسەی وانەوتنەوە ، بڕیاری ئەکادیمی گرنگ بدریت لە لایەن وەزارەتی خویندنی بالا و تویژینەوەی زانستی بە سود وەرگرتن لەم تویژینەوانە.

کلیلە وشەکان: چەمکی وانەوتنەوە-توانستی گۆڕین-بونی توانستی-زانکۆی کۆیە

بەشی یەکەم

ناساندنی تویژینەوە

١- کێشەی توێژینەوە:

زانکۆ گرنگترین دەزگایە لە ئامادەکردنی هێزی مرۆیی پێویست بۆ پڕکردنەوەی پێویستییەکانی کۆمەڵگە، دانانی پلانی گەشەپێدانی پسپۆڕییەکان و کادیرە هونەرییەکان، بۆ ئەوەی بتوانێت ڕووبەڕووی ئاستەنگەکان ببێتەوە، هەرورەها توانای گۆڕانکاری و پەرەپێدانی هەبێت.

زانکۆ ڕووبەڕووی چەندین ئاستەنگ دەبێتەوە، بێگومان کۆنترۆڵکردنی پرۆسەی وانەوتنەوە لە پێشەنگی هەموو ئاستەنگەکانە، کە ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە بەڕێوەی دەبەن، هاوکات پێشبینی دەکرێت ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە زانکۆکان رۆڵێکی چالاک و بنەمایی ببینن لە بەرجەستەکردنی توانستی وانەوتنەوە، لەسەر ئەو بنەمایەی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە، یەکێکە لە بەشدارە سەرەکییەکانی سیستەمی فێرکردن، بۆیە پێویستە توانستی بنەماییان هەبێت، بۆ ئەوەی رۆڵ و بەپرسیارێتی خۆیان ببینن، گرنگترین رۆڵەکانیان بریتییە لە وانەوتنەوە، وانەوتنەوە پێویستی

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

بە توانستی پێویست هەیە، لەبەرئەوەی توانستی وانەوتنەوە کاردەکاتە سەر ئاستی ئەو دەرچوانەی زانکۆ، کە بونیادنانی کۆمەڵگەیان دەکەوێتە ئەستۆ، هەروەها توانستی وانەوتنەوەی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە، کاریگەری لەسەر گرنگترین ئەو خزمەتگوزارییانە دەبێت، کە زنکۆ پێشکەشی کۆمەڵگەی دەکات.

توێژەرە لە ڕێگای کارامەیی خودی لە پێگەی مامۆستایی لە زانکۆ و کۆلیژی پەروەردە لە ڕێگای زانینی دیدگای ئەندامانی دەستەی مامۆستایان لە واقیعی وانەوتنەوە لە زانکۆدا، تێبینی کردووە، پرس و بابەتی توانستی وانەوتنەوە چەندین دیدگا و بۆچوون لەخۆدەگرێت، کە هەندێکیان ڕاستن و هەندێکی دیکەیان زیادەڕۆیین، بەڵام لە هەقیقەتدا توانستی وانەوتنەوە پێویستی بە دیاریکردن و دڵنیابوون هەیە.

٢-گرنگی توێژینەوە:

لەسەر ئەو بنەمایەی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە، ڕەگەزێکی گرنگ و بەرپرسن لە بەدەستهێنانی ئامانجی دیاریکراوی فێرکردنی زانکۆ، گرنگی بە دیاریکردنی ڕۆڵ و بەرپرسیارێتی توانستی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە دەدەین، کە پێویستە هەیانبێت، هەروەها بەپێی توانستەکانیان ڕۆڵ و بەرپرسیارێتییان هەڵبسەنگێنرێت، کە ڕۆڵەکەیان گونجاوە لەگەڵ پێویستییەکانی سەردەم، ئەگەرچی گرنگیدان بە ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە نوێ نییە، بەڵام پرسی گرنگیدان زۆر بە سستی بەڕێوە دەچێت، هەروەها لە سەرەتاوە کورتکراوەتەوە لەسەر ڕۆڵی ئەندامانی دەستەی مامۆستایان لە زانکۆ ئەمریکییەکان و بەریتانییەکان.

پرسی گرنگیدان بە مامۆستایانی زانکۆ لە سەدەی نۆزدە دەستپێکردووە، پاڵنەری گرنگیدان لە پەرسەندنی بواری زانستی و پەروەردەیی و دەروونی هاتە ئاراوە. (حولي) ئاماژە بە بۆچوونی (کلیبر) دەکات، کە فاکتەری سەرەکی دابەزینی ئاستی وانەوتنەوە لە زۆربەی زانکۆکانی جیهاندا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە زۆربەی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە، بە تایبەتی ئامادەنەکراون بۆ وانەوتنەوە لە زانکۆکاندا، بۆیە گرنگییدان بە پەرەپێدانی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە زانکۆکان دراوە، کە زانکۆکانی ئەمریکا و بەریتانیا و کەندا و فەرەنسا زۆرترین چانسیان لە گرنگیپێدان هەبوو، بۆ ئەم مەبەستە وەزارەتی خوێندنی باڵا لە بەریتانیا لیژنەیەکی هەمیشەیی بۆ هەڵسەنگاندنی

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

ئاستی ئەو ڕەگەزانە داناوە، کە خزمەتگوزاریی فێرکردن بە پلەی یەکەم لەسەر ئاستی زانکۆکانی بەریتانیا لەساڵی (١٩٩٢) پیشکەشیان دەکرد، بە لەبەرچاوگرتنی گرنگی ئەم توێژینەوەیە، دەتوانین ئەزموونی وڵاتانی دیکە وەربگرین و لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان جێبەجێ بکەین، (الحولي، ٢٠٠٤).

بەردەوامی جێبەجێکردنی پرۆسەی وانەوتنەوە، ڕەگەزێکی سەرەکییە بۆ ئەوەی توانستی وانەوتنەوە بخەینە خزمەتی زانکۆ.

٣- ئامانجەکانی توێژینەوە:

لە سەر ڕۆشنایی کێشەی تویژینەوە، دەتوانین ئەمانجەکانی توێژینەوەکە بەم شێوەیە بخەینەڕوو:

١- زانینی ئاستی هەبوونی توانستی وانەوتنەوە لەلایەن ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە.

٢- زانینی توانستی وانەوتنەوە، بەپێی پسپۆڕی زانستی(کۆلیژە زانستی و ویژەییەکان).

٣- زانینی توانستی وانەوتنەوە بەپێی ڕەگەز.

٤- زانینی توانستی وانەوتنەوە بەپێی پلەی ئەکادیمی(مامۆستای یاریدەدەر، مامۆستا، پرۆفیسۆری یاردەدەر، پرۆفیسۆر)

٣- سنوری توێژینەوە:

سنوری کاتی: دابەشکردنی ڕاپرسییەکە لە ماوەی نێوان(مانگی پێنج و حەوت)ی ساڵی (٢٠١٨-٢٠١٩)یە

سنوری شوێنی: ژمارەی هەندێک بەش و کۆلیژەکان ئەمانەن:

کۆلیژی پەروەردە- کۆلیژی زانستە مرۆڤایەتییەکان و کۆمەڵایەتییەکان – کۆلیژی ئەندازیاری – کۆلیژی زانستەکان و تەندروستی لە زانکۆی کۆیە.

سنوری مرۆیی: بەرێز ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە کۆلیژەکانی سەرەوە.

سنوری بابەتی: هەبوونی توانستی وانەوتنەوە، لەلایەن ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە زانکۆی کۆیە.

کۆمەڵگەی توێژینەوە: کۆمەڵگەی توێژینەوە دەستەی وانەوتنەوەی زانکۆی کۆیە بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠١٨ – ٢٠١٩)ی لەخۆگرتووە. سەیری خشتەی ژمارە (١)

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

خشتەی ژمارە (١) ژمارەی دەستەی وانەوتنەوەی زانکۆی کۆیە بۆ ساڵی خوێندنی (٢٠١٨ – ٢٠١٩)

کولیژ	ژمارە
ئەندازیاری	١٠٢
زانست و تەندروستی	١٠١
زانستە کۆمەلایەتیەکان	٦٩
پەروەردە	١٤٢
کۆی گشتی	٤١٤

٤- پێناسەی زاراوە بەکارهێنراوەکان بۆ توێژینەوەکە:

- توانستی کاری وانەوتنەوە ، کە گونجاوە لەگەڵ ئەم توێژینەوەیە:

بریتییە لە کۆمەڵێک ڕێکار، کە ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە کاتی چالاکییەکانی وانەوتنەوە پێی هەڵدەستن، بۆ بەدەستهێنانی ئامانجە دیاریکراوەکانی فێرکردن.

- ئەندامی دەستەی وانەوتنەوە: هەر کەسێک کاری وانەوتنەوە لە زانکۆ بکات، پلەی (پرۆفیسۆر، پرۆفیسۆری یاریدەدەر – (وزارة التعليم العالي في مصر, ٢٠٠٥).

- دەستەواژەی وانەوتنەوە وەکو ئاماژە بەکاردەهێنرێت بۆ ئەو پرۆسەیەی کە مامۆستا لەگەڵ فێرخوازەکان لە قۆناغەکانی فێرکردنی پێش ناوەندی و زانکۆ پێی هەڵدەستن. (القلا، ٢٠٠٣، ص ٣٠).

- توانستی پلاندانان: بریتییە لەو کارەی کە ئەندامانی دەستەی وانەوەتنەوە، پرۆسەی وانەوتنەوەی پێ دەستپێدەکەن، کە چوارچێوەیەکی گشتگیرە بۆ جێبەجێکردنی پرۆسەی وانەوتنەوە دادەنرێت، (بە پشتبەستان بە توانستی پلانی لاوەکی: پشتبەستان بە فێرخواز- تاقیکردنەوە و دیاریکردنی ئامانج – تێگەیشتن لە بابەتە زانستییەکە – تاقیکردنەوەی سەرچاوەکان و تەکنەلۆژیای فێرکاری و تاقیکردنەوەی چالاکییەکان – نەخشەی ستراتیجی وانەوتنەوە و نەخشەی هەڵسەنگاندن)، بۆ بەدەستهێنانی ئامانجە دیاریکراوەکان لە کاتێکی دیاریکراودا (راشد، ٢٠٠٥).

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

- توانستی جێبەجێکردن: قۆناغی دووەمی پرۆسەی وانەوتنەوەیە، کە ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە، بە هەماهەنگی لەگەڵ فێرخوازەکان پلانەکە جێبەجێ دەکەن،(ئەمەش بە جێبەجێکردنی توانستی جێبەجێکردنی لاوەکی دەبێت: لەسەر بنەمای ڕەخساندنی کەشی وانەوتنەوە – ئامادەکردنی فێرخوازەکان – پەیوەندی کاریگەر لەگەڵ فێرخوازەکان – بەکارهێنانی پرسیار لە ساتی وانەوتنەوە – بەکارهێنانی سەرچاوە و تەکنەلۆژیای فێرکری – شرۆڤە و ڕوونکردنەوە – ئاشناکردنی فێرخوازەکان بە پرۆسەی فێربوون – بەیەکەوە بەستنەوەی ریکارە سەرەکییەکان – ڕێکخستنی ڕەفتاری فێرخوازەکان).

ئەوە قۆناغی کاری کردارییە، کە لەماوەی کاری کرداری ئامانج و چالاکییەکانی فیرکردن، یان ڕەفتار و کارامەییە درککراوەکانی تاک تاکی فێرخوازەکان دەگۆڕدرێت بۆ فێربوون.

- توانستی هەڵسەنگاندن: بریتییە لە قۆناغی تەریبوونی پڕۆسەی فێرکردن و فێربوون و بەیەکەوەبەستنەوەی سەرجەم قۆناغەکان، لەم قۆناغەدا ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە پێشدا فێرخوازەکان بە شێوەی بونیادی هەڵدەسەنگێنن، هەروەها کاریگەری وانەوتنەوە هەڵدەسەنگێنن، هەروەها پێداچوونەوە بە زانیارییەکان دەکەن، بۆ ئەوەی ئاستی سەرکەوتنی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوەیان لە جێبەجێکردنی پرۆسەکە بۆ دەربکەوێت.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

بەشی دووەم

چوارچیوەی تیوری و توێژینەوەکانی پێشوو

چوارچیوەی تیۆری:

وانەوتنەوە بە شکۆدارترین پیشە دادەنرێت، مرۆڤ بە گشتی و مامۆستا بە تایبەتی پەیڕەوی دەکات، ئەگەر ئەوانەی لە بواری وانەوتنەوە کاردەکەن، مامۆستابن، کاریگەری روون لەسەر کۆی کۆمەڵگە جێدەهێڵن، نەک تەنها لەسەر تاک، هەمان حالەت بۆ خاوەن پیشەکانی دیکەش راستە، وەکو پزیشکەکان، ئەندازیارەکان، پارێزەرەکان، خاوەن پیشەکان، کاتێک مامۆستا بەشێکی بابەتێکم پێ دەڵێت: لە یەک رۆژدا بە (دەیان) و (سەدان) فێرخواز دەڵێت، لێرەدا جیاوازییەکە لەگەڵ پیشەی پزیشکی روونە، بۆ نموونە پزیشک تایبەتە بە چارەسەرکردنی یەک کەس لە تاکەکانی کۆمەڵگا، هاوکات بەشیک لە جەستەی نەخۆشەکە چارەسەر دەکات، بۆیە کاریگەری زانستی لەسەر نەخۆش جێناهێڵێت، وەکو چۆن مامۆستا دوای وانەوتنەوە کاریگەری زانستی گەوەر لەسەر ئەقڵیی فێرخواز و کەسایەتییەکەی جێدەهێڵێت، هەروەها لەسەر چۆنیەتی گەشەکردنی و کرانەوەیەی بە ڕووی هەقیقەتەکانی ژیان.

لەسەر بنەمای ئەو تێگەیشتنە پرۆسەی وانەوتنەوە لە نێوان پیشەکاندا بە بنەمای یەکەم دادەنرێت، کە پزیشک و ئەندازیار و پارێزەر و ژمێریار و خاوەن پیشەکانی دیکە، بێگومان لەسەر دەستی مامۆستا فێردەبن، لەبەرئەوەی لە ئەنجامی کار و هەوڵ و تێکۆشان و راهێنانی لە قۆناغە جیاوازەکانی فێرکردن پێگەیشتوون.

لەگەڵ هەموو ئەمانەدا، مامۆستا بە بەردەوامی هەوڵدەدات لە رێگای پیشەی وانەوتنەوە نوێکار و داهێنەر بێت، هەروەها ئەقڵی فێرخوازەکانی گەشەپێ بدات، هەروەها ئەخلاقیان جوان بکات، ئەوەی ناروونە روونی بکاتەوە، هەروەها پەردە لەسەر شاراوەکان لابدات، رابردو و داهاتوو بەیەکەوە ببەستێتەوە، هیوا و بڕوا لە دەروونی نەوەی پێگەیشتوو دروست بکات، هەروەها ئامادەیان بکات بۆ بونیادنانی کۆمەڵگەیەکی سەرکەوتوو، لەسەر بنەمای تێگەیشتن لە ژیان و پێداویستییەکانی کۆمەڵگە.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

چەمکی وانەوتنەوە:

لە ئەمڕۆدا وانەوتنەوە بە یەکێک لە بوارەکانی مەعریفەی زانستی پەروەردە دادەنرێت، کە سەر بە بواری مەعریفەی پراکتیکی و داهێنانە، وانەوتنەوە خۆی لەم چوار بوارە دەبنێتەوە: (مامۆستا، فێرخواز، بابەتی خوێندن، ژینگەی فێربوونە)، ئامانجی وانەوتنەوە دانانی سیغەیەکی گونجاوە، بۆ بەیەکەوە بەستنەوەی(خوێندن و کاتی گونجاو و شوێنی تایبەت بۆ وانەوتنەوە)، کە مامۆستا ڕێگای وانەوتنەوە لەپاڵ پەیوەندی ئەوەی بە فێرخوازی دڵێت و ئەو ناوەندە کۆمەڵایەتییەی لە ناویدا دەژیت (القلا ٢٠٠٦).

تایبەتمەندییەکانی وانەوتنەوە:

– وانەوتنەوە مەعریفە و زانیاری بە فێرخواز دەبەخشێت: فێرخواز زۆر شت هەیە سەبارەت بە خودی خۆی نایزانێت، یان سەبارەت بە ژینگەی دەوروبەری خۆی نایزانێت، بۆیە پێویستی بە کەسێکە قسەی بۆ لەسەر ئەو شتانە بکات، ئەوە وانەوتنەوە مەعریفەی سەبارەت بەو کایە و بوارانە پێدەدات کە نایانزانێت.

– وانەوتنەوە هۆکاری فێربوونە: تاک بۆ ئەوەی فێربێت، پێویستە ئامادەی وەرگرتنی مەعریفە و ئەزموون بێت، هاوکات وانەوتنەوە تاک ئامادەدەکات بۆ ئەم فێربوونە، وانەوتنەوەی هەقیقی پرۆسەی فێربوون و ڕازیکردنی تاک بەخۆدەگرێت، یان بۆ ئەوەی تاک فێربێت، ئەوە مامۆستا یارمەتی فێرخواز دەدات، بۆ ئەوەی فێربێت و کارەکان بە خودی خۆی ئەنجام بدات.

– وانەوتنەوە یارمەتی فێرخواز دەدات، زانیارییەکانی پرتکتیزە بکات: ڕۆڵی وانەوتنەوە تەنها بریتی نییە، لەوەی فێرخواز هەندێک مەعریفە و زانیاری بەدەست بهێنێت، بەلکو ئەرکی ئەوەیە یارمەتی فێرخواز بدات، مەعریفە و زانیارییەکانی پراکتیزە بکات و هەروەها فێربێت چۆن هەڵسوکەوت لەگەڵ ژینگە بکات و بەسەر کێشانە سەربکەوێت لە ژینگەی کۆمەڵایەتی ڕووبەڕوویان دەبێتەوە.

– وانەوتنەوە یارمەتی فێرخواز دەدات، لە ژینگەکەی ژیان بکات و بگونجێت: فێرخواز بە ڕێگایەک لە ڕێگاکان وەڵامی وروژێنە سروشتی و کۆمەڵایەتییەکان دەداتەوە، هەروەها وانەوتنەوەی هەقیقی یارمەتی فیرخواز دەدات، کاری گونجاو و سەرکەوتوو لەگەڵ ژینگەکەی بدات.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

– وانەوتنەوە یارمەتی چالاک بوون و سوربوونی فێرخواز دەدات: وانەوتنەوە کاردەکاتە سەر ڕاکێشانی سەرنجی فێرخواز و وروژاندنی هزری، هەروەها کاردەکاتە سەر ئەوەی سوربێت لەسەر وەڵامدانەوەی ڕاست بۆ فێربوون، کە هەموویان مەرجی فێربوونی نوێن.

– وانەوتنەوە کار لەسەر ئاراستەکردنی فێرخواز دەکات: وانەوتنەوە فێرخواز ئاراستەدەکات، بۆ فێربوونی شتی ڕاست، بە شێوازی دروست و لە کاتی گونجاو، بەوشێوەیە وانەوتنەوە پارێزگاری لە هەوڵی فێربوون دەکات، لەسەر ئەو تێچوونانەی بۆ فێربوون دەدرێن.

– وانەوتنەوە مەشق بە هەڵچوون و سۆزی فێرخواز دەکات: وانەوتنەوە کار لەسەر مەشقپێکردن و پاککردنەوەی هەڵچوون و سۆزی فێرخواز دەکات، بەوشێوەیە کەشی خۆشەویستی و ئازادی و پەیوەندی باش و ڕێزی یەکترگرتن لە پۆلدا دەستەبەر دەکات.

– وانەوتنەوە پرۆسەی هەستی و نەستییە لە یەک کاتدا: وانەوتنەوە بە پرۆسەی هەستی و نەستی لە یەک کاتدا دادەنرێت، ئەو بەشەی زۆر کاریگەری لەسەری هەیە، بەشی نەستییە، پەیوەندی تایبەتی نێوان مامۆستا و فیرخواز کاریگەری روونی لەسەر گەشەی فێرخواز هەیە.

– واتا وانەوتنەوە پرۆسەی ئامادەکردن و پلاندانانە: وانەوتنەوە لەسەر بنەمای ئامادەکردن و پلاندانان دادەمەزرێت، گرنگترین دیاردەی ئامادەکردنی پلانی وانەوتنەوە، بۆ یارمەتیدانی فێرخوازە بۆ گەشەکردنی لایەنە جیاوازەکانی، جەستەی، سۆزی، ئەقڵیی، بیروبڕوای، لایەنی کۆمەڵایەتی، بۆ ئەوەی چالاکانە بەشداری ژیانی کۆمەڵایەتی بکات.

– وانەوتنەوە کارێکی کارامەییە: هەموو مامۆستایەکی سەرکەوتوو دەبێت، ڕێگای وانەوتنەوەی جۆراوجۆر بزانێت، بۆ ئەوەی هەڵوێستی فێرکردن بە شێوازی داهێنەرانە بۆ فێرخواز بونیاد بنێت، تاکو ئامانجی پەروەردەیی دیاریکراو بەدەست بهێنێت، پێویستە لەسەر مامۆستا جەخت بکاتە سەر ئامادەیی پێویست، تاکو فێرخوازەکان پێش هەموو وانەیەک فێربکات.

– وانەوتنەوە هونەر و زانستە: وانەوتنەوە هونەرە، لەبەرئەوەی هەڵوێستی وانەوتنەوە، دەیان گۆڕاوی کارلیکراو لەخۆدەگرێت، بۆیە پێویستە مامۆستا هونەرمەند بێت، تاکو بتوانێت ئەو هەڵوێستانە جێبەجێ بکات، کە پشت بە خێرایی خودی مامۆستا دەبەستێت، هەروەها وانەوتنەوە

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

زانستە، لەبەرئەوەی بنەما و تیۆری تایبەت بە خۆی هەیە، پێویستە مامۆستا خۆی بۆ ئامادەبكات و پەیڕەویان بكات، بۆیە وانەوتنەوە لە یەک كاتدا هونەر و زانستە.

- وانەوتنەوە پێویستی بە پاڵنەری هەریەک لە مامۆستا و فێرخوازە: بۆ وانەوتنەوە پێویستە مامۆستا ئارەزووی هەبێت و راستگۆبێت لە كارەكەی، هەروەها پێویستە فیرخواز ئارەزووی فێربوونی هەبێت و راستەوخۆ و چالاكانە پرۆسەی فێربوون وەربگرێت. (راشد, ٢٠٠٥).

چەمكی توانست: زۆر لە پسپۆڕانی ئەم بوارە هەوڵیانداوە، چەمكی توانست دیاری بكەن، لێرەدا دەتوانین بۆچونی هەندێكیان كورت بكەینەوە:

توانست: واتا توانا لەسەر بەدەستهێنانی ئامانجی فێركردن و گەیشتن بە ئەنجامی دیاریكراو، بە كەمترین تێچوون و هەوڵ و كات و پارە(الفتلاوي, ٢٠٠٣).

هەروەها واتا كۆمەڵێک مەعریفە و كارامەیی و رێكار و ئاراستە كە مامۆستا پێویستی پێیەتی، بۆ بەرێوەبردنی كارەكەی بە كەمترین تێچوون و هەوڵ و كات، بەبێ ئەمانە ناتوانێت ئەركی خۆی بە شێوەی پێویست جێبەجێ بكات، بۆیە پێویستە ئەمانە وەكو مەرجی جێبەجێكردانی ئەركەكەی هەبن، تاكو كارەكەی ئەنجام بدات. (الأحمد, ٢٠٠٥).

لە روویێكی دیكەوە، واتا كۆمەڵێک مەعریفە و كارامەیی و ئاراستەی پێویست، بۆ ئەوەی مامۆستا رۆڵی خۆی ببینێت، ئەو توانستانە سروشتی مەعریفی و ویژدانیان هەیە، هەروەها توانایە بۆ بەدەستهێنانی گەشەی مەبەستدار، بەپێی پێوەری دیاریكراوی پێشوەخت، هەرچەندە بتوانین بە تەواوی ئەنجام بەدەستیهێنین توانست زیاتر دەبێت. (الأحمد, ٢٠٠٥).

لەسەر ئەو بنەمایە دەبینین توانست سێ پێكهاتەی سەرەكی هەیە: پێكهاتەی (مەعریفی، ویژدانی، كارامەیی).

پێكهاتەی مەعریفی: رەنگدانەوەی باگراوندی تیۆرییە، كە كەسی واتایی پێویستی پێیەتی، بۆ شرۆڤەكردن و روونكردنەوەی چۆنیەتی ئەنجامدانی ئەو ئەركەی كە كارەكەی پێویستی پێیەتی، هەروەها بۆ چۆنیەتی وەسفكردنی هەنگاوەكانی و پەیڕەوكردنیان.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

پێکهاتەی ویژدانی: ئەم پێکهاتەیە کۆی ئاراستە و بەها و پرنسیپە ئەخلاقییەکان و هەڵوێستە ئەرێنییەکان لەخۆ دەگرێت، کە پەیوەندیان بە پیشە و ئەرکەکەیەوە هەیە، کە کاریان پێدەکات و پەیرەویان دەکات، لە چوارچێوەی کار و چالاکییەکانی و پابەندبوون بە پیشەکەیەوە.

پێکهاتەی کارامەیی: کارامەیی زارەکی و نا زارەکی لەخۆدەگرێت، هەروەها کارامەیی ئەقڵیی و دەروون جوڵەیی، ئەم کارامەییانە یارمەتی پەیڕەوکردن و جێبەجێکردنی توانستەکان دەدەن (الاحمد, ٢٠٠٥).

دیاریکردنی چەمکی توانست لە بواری پەروەردە:

لە پشکنینی هەندێک فەرهەنگی تایبەت دەردەکەوێت، پیناسەی توانست زۆرە، بەپێی زۆری رەهەندەکانی توانست، لە دیدی (فولکيي) (١٩٧١)، لە فەرهەنگی زمانی پەروەردە، توانست بریتییە لە توانا(capacity) ئەگەر (یاسایی یان پیشەیی) بێت، کە بریتییە لە بەدەستهێنانی هەندێک رۆڵ و ئەرک و ئەنجامدانی هەندێک کار.

لە دیدی (کاستون میالاري) توانست دەستکەوتی توانایە، یان ئەو ئامادەییەیە کە هێمایە بۆ سەرجەم ئامادەیی تاک، پەیوەندی بە لایەنی سایکۆلۆژییەوە هەیە، هاوکات توانا(capacity)، ئاماژەیە بۆ کاریگەری ناوەندی بە شێوەیەکی گشتی، بە تایبەتی کاریگەری خوێندنگە لە ماوەی دەستکەوتەکانی تاک.

هەروەها فەرهەنگی گشتی بۆ پەروەردە، ئاماژە بەوەدەکات توانست(competence) تایبەتمەندی ئەرێنی تاکە، کە تاک بە توانای خۆی هەندێک ڕۆڵ دەبینێت، هەروەها توانست زۆر جۆری هەیە، لەوانە توانستی گشتی(competences generals)، کە توانای گۆڕین و ئاسانکاری هەیە. بۆ ئەنجامدانی چەندین ئەرک.

هەروەها توانستی جۆری یان تایبەت (competences specifics) هەیە، ئەم توانستە تەنها بۆ ئەرکی تایبەت بەکاردەهێنرێت. هەروەها توانستی ئاسانکاری فێربوون و چارەسەری کێشە هەیە، هەورەها توانستی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و لێکتێگەیشتنی نێوان تاکەکان هەیە.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

لە کۆتاییدا دەتوانین بڵێین: توانست لە تێڕوانینی ڕەفتاری بریتییە لەو ئەرک و کارانەی تاک ئەنجامیان دەدات. بەڵام لە تێڕوانینی مەعریفی وەکو ستراتیجی کاریگەری چالاکییەکان دەبینرێت. پێویستە ئاماژە بەوەبکەین، ناوەندی توێژینەوەی پیداگۆجی فێرکردن بەو شێوەیە پێناسەی توانستی کردووە: توانست گونجانی مەعریفەی تێگەیشتن و کارامەیی پراکتیکییە، کە لەسەر شێوەی پلانی بەش بەش لە ناو هەڵوێستەکان ڕێکدەخرێت، بۆ زانینی گرنگی کێشەکان و چارەسەرکردنیان بە ئەنجامدانی کاری گونجاو.

لەسەر بنەمای ئەم پێناسەیە، پێویستە ئەوە بە بنەما وەرنەگرین، کە توانست ڕەفتاری پەرچەکرداریی ماسولکەکانە یان ڕژێنەکانە، وەکو ڕەفتارییەکان وەسفی دەکەن، بەڵکو توانست دەربڕینی کار و ئەرکە، لەبەرئەوەی توانست ئاماژەیە بە توانای جێبەجێکردنی کار و ئەرکێک، بە ڕێگایەکی پەسند و ویستراو(شبكة التربية الإسلامية, ٢٠٠٦, http://ostad.medliarweb.net).

پۆلێنکردنی توانستەکان:

دەتوانین قسە لەسەر دوو پۆلێنی دیار بکەین:

پۆلێنی یەکەم: بەپێی پەیڕەوی إریبارن ١٩٨٩ A.Iribarne:

کە توانستی پۆلێن کردووە بۆ سێ ئاست:

توانستی لاساییکردنەوە: tradition

بریتییە لە کردنی کارێک یان چالاکییەک، بە شێوەیەک بە تەواوی گونجاوبێت لەگەڵ کار یان چالاکی پێشو، بە پێی تێگەیشتن لە بنەما و پرنسیپەکانی. ئەمە جۆرێکە لە توانستی چەقبەستو، کە بەشێوەیەکی میکانیکی و دووبارە بەپێی هەنگاو و ڕێکار دیاریکراوی پێشوەخت جێبەجێی دەکرێت.

بۆ نموونە، تێبینی پێشەوەرانی کۆن بکەین، کە باوکان هەندێک پیشە تەنها لە ڕێگای لاساییکردنەوەی باپیرانیان فێربووینە، هەمان شت لە فێربوونی کلاسیکی کۆن تێبینی دەکرێت، کە

فێرخوازان هەندێک سیستەمی بە لاسایکردنەوە بەبێ تێگەیشتن لە واتا و زمان و شێوازەکەی ئەزبەریان کردووە.

توانستی گۆڕین: Transposition.

ئەم جۆرەی کارکردن، یان ئەنجامدانی چالاکی پوخت دەکرێت بەبێ لاساییکردنەوە، کە سەرچاوەکەی پێوانە و بیرکردنەوەیە، لە ڕێگای نموونە و مەعریفە و تەکنەلۆژیای پێش حالەتە هاوشێوەکە. بۆ نموونە پێوانەکردنی شتێکی نەبوو لەسەر شتێکی هەبوو، یان پێوانەکردنی پرسێکی نوێ لەسەر پرسێکی هاوشێوەی خۆی، کە پێشتر زانیاری سەبارەتی هەبووە، وەکو چۆن هەموو مادەیەکی بێهۆشکەری نوێ پێوانە دەکرێت، لەسەر بێهۆشکەرەکانی پێشوو، لەسەر بنەمای پێوانەکردنەکە بڕیاری قەدەغەکردنی دەدرێت، لەبەر ئەوەی نموونەیەکی هاوشێوەی هەیە، لەسەری جێبەجێ دەکرێت، کە دەکرێت پشتی پێ ببەسترێت.

توانستی داهێنان:Innovation .

ئەم جۆرەی توانست لە ئاستێکی بەرزدایە، کە پێویستی بە ڕووبەڕوو بوونەوەی کێشەی ئاڵۆزترە، لە پێناوی دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو، کە پێشتر ئەو چارەسەر نەناسراوە، ئەو توانستە پیویستی بەوەیە، کەسەکە چارەسەرەکان لە بونیادی مەعریفی و ئەزموون و کارامەییەکانی خۆی وەربگرێت، کەسەکە کاردەکات لەسەر ڕێکخستن و گونجاندنی هەموو ڕەگەزە پێویستەکان، لە نێوان ڕەگەزەکان داهێنان دەکات، بۆ ئەوەی چارەسەرێکی گونجاو بۆ کێشە پێشنیارکراوەکە دابنێت.

٢- پۆلێنی دووەم: تایبەتمەندی و بەردەوامی:

بەپێی بۆچوونی هەندێک لە توێژەران، هەڵوێستە لەسەر پۆلێنێکی دیکە دەکەین، کە جیاکاری لە نێوان دوو جۆی توانست دەکات:

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

⁽⁽**توانستی تایبەت یان جۆری**:Competences disciplinarians .

ئەم جۆرەی توانست پەیوەستە بە بوارێکی دیاریکراوی مەعریفی یان کارامەیی یان ویژدانی یان بە بابەتێکی دیاریکراوی خوێندن یان بە بوارێکی پێکهێنانی دیاریکراو، کە بنەمای ئەم توانستە لە بنەمای مەعریفی یان مێتۆدی هەر بوارێک وەکو خۆی وەردەگیرێت، هەروەها لە ئەرکی کۆمەڵایەتی و تایبەتمەندی پێکهاتنی. بۆ نموونە لەسەر بنەمای ئەم تێگەیشتنە قسە لەسەر توانستی ڕۆشنبیری و توانستی ڕێکارەکان و کارەکان و توانستی وەرزشی دەکەین، یان لەسەر توانستی پیشەسازی یان پەیوەندیکردن یان زمانێک لە زمانەکان دەکەین، ...

توانستی بەرفرەوان: Competences transversals .

مەبەست لە بەرفرەوانی ئەوەیە لە بنەماوە بواری جێبەجێکردنی فرەوانە، کە بواری جۆراوجۆ دەگرێتەوە، ئەگەر توانستەکە جۆری بوو، ئەوە دەتوانین بە ستونی وەسفی بکەین، یان بابەتێک یان بوارێکی ستونی دەگرێتەوە، ئەگەر توانستە بەرفراوانەکە ئاسۆیی بوو، ئەوە لە رووی بابەت و بوارەکان ژمارە دەگرێتەوە.(شبكة التربية الإسلامية, ٢٠٠٦, http:ostad.ndharweb.net).

هەروەها توێژەر(كاري GARRY)، توانستەکان پۆلێن دەکات، بۆ سێ جۆر: (توانستی مەعریفی، توانستی ئەنجامدان، توانستی بەرهەمهێنان).

هەروەها(الخطيب) دەڵێت: دەتوانین توانست بۆ پێنج بوار پۆلێن بکەین: (توانستی هزری، توانستی پیشەیی، توانستی کەسی، توانستی مرۆیی/ کۆمەڵایەتی، توانستی داهێنان)، (العبيدي, ٢٠٠٤).

لەسەر بنەمای تێگەیشتن لە سیستەم، ئەندامی دەستەی وانەوتنەوە یەکێکە لە بەشدارە سەرەکییەکانی فێرکردنی زانکۆ، لەسەر ئەو بنەمایە دەتوانین توانستە پیویستەکانی پۆلێن بکەین، بۆ ئەوەی ئامانجی داواکراو بۆ خزمەتی زانکۆ و ژینگەکەی بەو شێوەیەی خوارەوە بەدەست بهێنێت:

توانستی کەسی(خودی): بریتییە لە تایبەتمەندی بنەمایی، کە یارمەتی دەدات، بە ئاسانی ئامانجەکانی و ئامانجەکانی زانکۆ و کۆمەڵگە بە ئاسانی بەدەست بهێنێت. بۆ نموونە:

هاوسەنگی دەروونی و سۆزداری – بەرپرسیاریتی – هێزی چاکەخوازی – توانای داهێنان – نوێکردنەوە و پەسندکردنی بیرۆکەکان – توانای مەعریفی و بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای فێرکاری –

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی، هەروەها چەندین سیفاتی دیکە کە پەیوەندیان بە سیما و روخسارەوە هەیە.

توانستی هونەری(پیشەیی): ئەمانە دەگرێتەوە:

توانای پلاندان و شیکاری هەبێت – توانای بڕیاردانی بە شێوەی زانستی – دەستنیشانکردنی ناتەواوی و لاوازی و دۆزینەوەی ڕێگای چارەسەر – توانای شرۆڤەکردن – ئامادەکردنی بابەتی زانستی بە شێوازێکی نوێ – دیاریکردنی ئامانج بە شێوەیەکی ڕاست و دروست – توانای خستنەڕووی بابەتەکە بە زنجرەیی لۆژیکی – توانای بەڕێوەبردنی گفتوگۆ و رازیکردن – بەکارهێنانی شێوازی نوێ لە ڕوونکردنەوە - توانای بەکارهێنانی هۆکارەکانی فێربوون – ڕێکخستنی بیرۆکە و هەقیقەت و چەمکەکان بە وردی – بەکارهێنانی شێوازی هاندان و وروژاندنی فێرخواز بە ئاراستەی فێربوونی خودی، ئەنجامدانی توێژینەوە بۆئەوەی فێرخوازەکان بە ئەرێنی بۆ فێربوون ئاراستە بکات، توانای گۆرینی فێربوون بە ئاراستەی خزمەتکردنی کۆمەڵگە- توانای بەکارهێنانی ئەنەرنێت، بۆ دەستەکەوتنی توێژینەوە و زانیاری نوێ.

توانستی ئەکادیمی: ئەمانە دەگرێتەوە:

بابەتی زانستی بزانێت – زانیاری لەسەر سەرچاوە جیاوازە نوێیەکان هەبێت- فرەوانی زانیاری لە بواری تایبەت بەخۆی، کە ئەزموونی فراوانی لەسەریان هەیە - زنیاری لەسەر مەعریفە نوێیەکان هەبێت – درککردنی پەیوەندی نێوان بابەتە جیاوازەکان – زانیاری لەسەر توێژینەوە و زۆربەی لێکۆڵینەوەکانی پەیوەندیان بەو بابەتەوە هەیە، کە بەشدارن لە پرۆگرامی زانستی و کۆنگرەکان بۆ توێژینەوەی زانستی – توانای توێژینەوەی زانستی پراکتیکی هەبێت، کە لە خزمەتی زانکۆ و کۆمەڵگە جێبەجێبکرێت.

توانستی ڕۆشنبیری: ئەمانە دەگرێتەوە:

فراوانی زانیاری لەسەر ئەو بابەتانەی جیاوازن لە پسپۆڕی خۆی – زانیاری لەسەر کێشەکانی ژینگەکەی هەبێت – بەشداری خولەکانی رۆشنبیری بکات – بلاوکراوە رۆژنامەوانییەکان و گۆڤارە جۆراوجۆرەکان بخوێنێتەوە - گرنگی بە توێژینەوەی ناوخۆیی و جیهانییەکان بدات – سەیری

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

پرۆگرامە رۆشنبیرییەکانی میدیاکان بکات – زانیاری لەسەر رۆشنبیری و شارستانییە جیاوازە کۆن و نوێیەکان هەبێت.

توانستی کارگێڕی: ئەمانە لەخۆدەگرێت:

توانای پیادەکردنی بنەما کارگێڕییەکانی هەبێت، وەکو پلاندانان، ڕێکخستن، چاودێری، سەرپەرشتیکردن، پەیوەندیکردن و بەردەوامی بە ڕێگایەکی دروست بکات، بە شێوازی سەرکردایەتی دیموکراسی رەچاوی نوێگەری بکات، پەیڕەوی پرۆسەی دەنگدان بکات، نموونەی نوێ بەکاربهێنێت، وەکو بەڕیوەبردانی ئامانج و بەڕێوەبردانی ئەنجامەکان، بەکارهێنانی کوشینی مێشک و شێوازی دیکە، کە سەرکەوتنی ناوخۆیی و جیهانی جێگیر دەکات.

پێویستە لەسەر ئەندامی دەستەی وانەوتنەوە پەیوەندی مرۆڤانە بونیاد بنێت، وەکو: ڕێزگرتن لە هەستی فێرخواز – هاندانیان لەسەر ئازادی بۆچوون – بونیادنانی پەیوەندی جوان و باش لەگەڵ فێرخوازان و مامۆستایان – گرنگیدان بە کێشەی فێرخوازان و بارودۆخیان – لە هەڵسوکەوتکردن نەرمونیان بێت – بلاوکردنەوەی کەشێکی پر لە متمانە و ڕێز لە نێوان فێرخوازەکان – بەدەستهێنانی متمانەی یەکەی کارگێڕی باڵا و فەرمانبەرەکان و هاوڕێیەکانی.

توێژەر توانستەکانی وانەوتنەوەی بەپێی قۆناغەکانی خوێندن دابەشکردووە بۆ: توانستی پلاندانان، توانستی جێبەجێکردن، توانستی هەڵسەنگاندن.

سنوری سەرچاوەی توانستە پێویستەکانی مامۆستایان:

١- توێژەر بۆ توانستە پێویستەکانی مامۆستایان پشتی بە چەندین سەرچاوە بەستووە، سەرچاوەکان بریتین لە: (سیاسەتی فێرکردنی زانکۆ لە کۆماری عەرەبی سوریا(یاسای ڕێکخستنی زانکۆکان).

٢- ڕێکاری کۆکردنەوەی سەرچاوە زانستییەکان و لیکۆڵینەوە و توێژینەوە پەروەردەییەکانی پەیوەستن بە توانستی مامۆستا، توێژەر سودی لەم سەرچاوانە بینیوە بۆ ئامادەکردنی لیستی ئەم توانستانە بۆ مامۆستایان. دوای پێداچوونەوە و وردبینی ڕێکیخستوون و هەندێک لە دەستەواژەکانی هەمووارکردووەتەوە، لە لیستی جیاواز داناون(هەروەها بۆ ئەنجامدانی توێژینەوە روونیکردوونەوە).

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

٣- پوختەکردنی پیوەری باشی وانەوتنەوە لە یەکتربڕی پێوەری باشی زانکۆ بیانی و عەرەبییەکان، هەڵبژاردانی گونجاوترینیان بۆ ژینگەکەمان.

٤- پێویستییەکانی فێرخواز و تایبەتمەندی و پێویستییەکانی کۆمەڵگە لەبەرچاو بگیرێت.

٥- دۆخی زانکۆ و واقیعی وانەوتنەوە لە چوارچێوەی گەڕان و چاودیری توێژەر بێت.

پەیوەندی نێوان وانەوتنەوە و توانستی وانەوتنەوە:

وتنەوەی پیشەیەکی هونەری رود، پێویستی بە ئامادەکردنی ئەوانەیە کە وانەدەڵێنەوە، لەبەرئەوەی کەسێک ناتوانێت وانەبڵێتەوە، لەبەرئەوەی تەنها توانای گشتی هەیە، هەروەها پیشەی وانەوتنەوە تەنها واتای گواستنەوەی زانیاری لە مامۆستاوە بۆ فێرخواز نییە، بەڵکو ئامانجی راستکردنەوەی ڕەفتارە، یان پرۆسەی وانەوتنەوە، بێگومان دەبێت فێربوونی هەقیقی بخاتەوە، بە پێچەوانەوە واتا و گرنگی خۆی لەدەستدەدات.

لەسەر ئەو بنەمایە چیتر وانەوتنەوە تەنها چالاکییەکی سادە نییە، بریتی بێت لە پەرچەکردار، بەڵکو وانەوتنەوە کارێکی ئاڵۆزە و پێویستی بە مەعریفەی جۆراوجۆر و توانای باڵا و توانستی وانەوتنەوەیە، لەبەرئەوە لە ئێستادا پێویستە جەخت بکرێتە سەر رۆڵی فیدباک سەبارەت بە ئەنجامی پرۆسەی وانەوتنەوە، هەروەها جێبەجێکردنی پرۆسەی وانەوتنەوە، پێویستی بەوەیە مامۆستا توانستی بنەمایی هەبێت، بۆ ئەوەی بتوانێت کەشێکی کۆمەڵایەتی و هەڵچوونی باش بڕەخسێنێت، بۆ ئەوەی چاکترین دەستکەوتی فێرکردنی پەروەردەیی بەدەست بهێنرێت(وزارة التعليم العالي في مصر, ٢٠٠٦).

تایبەتمەندی توانستی وانەوتنەوە:

١- توانای گشتاندن: واتا ئەرکی مامۆستا لە مامۆستایەکەوە بۆ مامۆستایەکی دیکە جیاواز نییە، بە جیاوازی ئەو بابەتەکە یان پسپۆڕییەکەی، ئەگەرچی جیادەکرێنەوە بە نەرموونیانی و توانای پێکهێنانی وانەوتنەوە بەپێی سروشتی هەر بابەت و پسپۆڕییەک.

٢- توانای مەشق و فێربوونی هەبێت: واتا بتوانێت لە ڕێگای پرۆگرامی مەشقە جیاوازەکان توانستی وانەوتنەوە بەدەست بهێنێت.

٣- بتوانێت لە سەرچاوەی جۆراوجۆر توانستی وانەوتنەوە بەدەست بهێنێت، سەرچاوەکان بریتین لە:

١- دیاریکردنی پێویستی فێرخوازان و تایبەتمەندییەکانیان.

٢- شیکردنەوەی ئەو ڕۆڵ و ئەرکەکانی مامۆستا ئەنجامیان دەدات، لە ڕێگای تێبینیکردنی ڕەفتارەکانی لە ساتی وانەوتنەوە دا .

٤- تیۆرەکانی وانەوتنەوە و فێربوون(وزارة التعليم العالي في مصر, ٢٠٠٦).

توێژینەوەکانی پێشوو:

یەکەم: ئەو توێژینەوانەی پەیوەندیان بە وانەوتنەووە هەیە:

* توێژینەوەی حەمدان و **الناظر** (١٩٩٦), توانستی پلەی پەیڕەوکردنی فێرکردن لەلای مامۆستایانی پسپۆڕی پەروەردەی وەرزشی لەسەر بنەمای تێڕوانین بۆ فێرخوازەکانیان لە کۆلیژەکانی کۆمەڵگەی (ئوردن)ی، ئامانجی توێژبەوەکە ئامادەکردنی لیستی توانستی فێرکردنی پێویستی مامۆستایانی پسپۆڕە لە پەروەردە وەرزشییەکان، لە کۆلیژەکانی کۆمەڵگەی ئوردن، هەروەها پلەی پەیڕەوکردنی مامۆستایانی پسپۆڕ لە پەروەردەی وەرزشی بۆ توانستی فێرکردن لەسەر تێڕوانین بۆ فێرخوازەکانیان. ئەنجامی توێژینەکە ئەوەی خستەڕوو، مامۆستایانی پسپۆڕ لە پەروەردەی وەرزشی لە کۆلیژەکانی کۆمەڵگەی ئوردن، بە پلەیەکی بەرز خاوەنی ئەم توانستانەیە: (هەڵسەنگاندن، کارکردن بە گروپ، شێواز و هۆکار و ئامراز و چالاکی، پەیوەندیکردن و کارلێکردن، توانستی خودی و ئامادەیی، پەیوەندی مرۆیی، وانەوتنەوە، پلانی جێبەجێکردن)، هەروەها توانستی پەرەپێدانی پرۆگرامیان لە پلەی ناوەندە، توێژینەوەکە لە کۆلیژەکانی کۆمەڵگەی ئوردن بەڕێوەچووە.

* توێژینەوەی محافظة و السامرائي(١٩٩٦) بە ناوی ئامرازەکانی پێشنیارکراو بۆ هەڵسەنگاندنی وانەوتنەوە لە زانکۆ، ئامانجی توێژینەوە زانینی گرنگترین ئامرازەکانی هەڵسەنگاندنی جێبەجێکردنی وانەوتنەوەیە، هەروەها خستنەڕووی ئامرازە ڕاست و دروستەکانی پرۆسەی هەڵسەنگاندنی کارامەیی وانەوتنەوەیە، لە پێناوی پێشنیاریکردنی ئامراز و کەل و پەل و سەرچاوەی هەڵسەنگاندنی نوێ، توێژینەوەکە ئەوەی خستەڕوو، کەل و پەل و سەرچاوەی هەڵسەنگاندنی زۆر بۆ وانەوتنەوە لە

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

ناو زانکۆکاندا هەیە، گرنگترینیان(هەڵسەنگاندنی سەرۆک بەشی ئەکادیمیاکان، کە لەلایەن مامۆستایان و فێرخواز و لیژنەی تایبەت هەڵبسەنگێنرێن، هەروەها هەڵسەنگاندنی خودی بۆ مامۆستا، کۆتایی توێژینەوەکە ئەم (دە) پێشنیارەیە، کە نموونەی هەڵسەنگاندن بۆ هەڵسەنگاندنی کارامەیی وانەوتنەوەی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە.

* توێژینەوەی دەزگای ئامادەکردنی مامۆستایان لە ساڵی (١٩٩٧) لە بەریتانیا، پێوەری باشی بەریتانیای بۆ کارگێڕی خوێندنگا لە بڵاوکراوەی ژمارە(NSR) دیاری کرد، لەبەندێکی تایبەتدا بەم شێوەیە قسە لەسەر مامۆستایان دەکات: مامۆستایان خاوەنی مەعریفەن و تێگەیشتنی تەواویان بۆ ئەو بابەتانە هەیە کە دەیڵێنەوە، هۆکاری زۆر کاریگەر بەکاردەهێنن بۆ هەر ناوەڕۆکێکی دیاریکراو، هەروەها کات و تەکنەلۆژیای فێرکاری چالاکانە بۆ گرووپەکان بەکاردەهێنن.

پێشبینی باڵا بۆ فێرخوازان دەکەن، فێرخوازان بەهێز دەکەن و کارەکانیان ڕێکدەخەن، کاروبارەکانیان زۆر بە باشی هەڵدەسوڕێنن.

فێربوون و دەستکەوتی فێرخوازان فراوان دەکەن، بە دیاریکردنی ئەرکی ڕێکخراو و جێگیر و دیاریکرا پشتگیریان دەکەن.

* توێژینەوەی (خليل محمد عليان) (١٩٩٨)، بە ناونشانی"فێرخواز درکی بەهای هەڵسەنگاندنی خۆی لە پرۆسەی وانەوتنەوە بکات، لە زانکۆی ئوردن"، ئامانجی توێژینەوە زانینی چۆنییەتی درککردنی فێرخوازی زانکۆی ئوردنییە، بۆ پرۆسەی هەڵسەنگاندنی وانەوتنەوەی ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە، ئەنجامی توێژینەوەکە ئاماژە بەوە دەکات، کە نزیکەی سێیەکی فێرخوازەکان باوەڕیان وایە، هەڵسەنگاندنی وانەوتنەوە، پرۆسەی وانەوتنەوە چاکتر دەکات، وەکو دەرکەوتووە، کە (٩٦%)ی فێرخوازان بە گرنگی ڕەچاوی هەڵسەنگاندن دەکەن، هەروەها باوەڕیان وایە(٩٤%) لە پرۆسەی هەڵسەنگاندن بابەتینە.

* توێژینەوەی (خليل محمد عليان) (١٩٩٨) بە ناونیشانی"ئایە (جۆری بابەت – نیشانەی چاوەڕوانکرا – ئاستی خوێندن) بە گۆڕاو دادەنێت، هەروەها کارلێکردنیان بە سەرچاوەی (تحيز) دادەنێت و کار

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

دەکاتە سەر هەڵسەنگاندنی فێرخوازانی زانکۆی ئوردن بۆ وانەوتنەوە، ئامانجی توێژینەوە بەشکردنی گرنگی ڕێژەی گۆڕاوی جۆری بابەت و نیشانەی پێشبینیکراو و ئاستی خوێندن و کارلێکردنیانە، لە ڕێگای ڕوونکردنەوەی جیاوازی هەڵسەنگاندنی فێرخواز بۆ ڕەهەندەکانی وانەوتنەوە، کە (شێواز و پەیوەندی و هەڵسەنگاندن و ریکخستنیان) جیاوازە، لە کۆلیژە مرۆییەکان و زانستییەکان و سەرجەم زانکۆ، ئەنامی توێژینەوەکە ئاماژە بەوە دەکات، گۆڕاوی جوری بابەت و نیشانەی پیشبینیکراو و ئاستی خوێندن و کاریگەریان بە یەکەوە، ئەوە ڕێژەی (٠,٥٦% و ١,١٤% و ٠,٨٦%) لە جیاوازی هەڵسەنگاندنی فێرخواز بۆ شێوازەکانی وانەوتنەوە لەکۆلیژە مرۆییەکان و زانستییەکان دەخاتە ڕوو.

پێوەری باڵا بۆ ڕێکخستنی فێرخوازن بەدەستبهێنن، هەروەها بە ڕێکخراوی چاودێریان دەکەن و بەهێزیان دەکەن و پشگیریان دەکەن. (الخطیب, ٢٠٠٥, ص٣١٣).

* توێژینەوەی (صمیمة رشدي) (١٤٢٠. ک, ١٩٩٩. ز), هەبوونی توانستی فێرکردن لەلای فیرخوازی مامۆستا کە پسپۆڕیان مامۆستای کۆمەڵایەتییە لە زانکۆ دیاریکراوەکان، لە ڕوانگەی مامۆستاسانی خوێندنی کۆمەڵایەتی، کە هەماهەنگن لە خوێندنگاکانی پارێزگای (کرک) لە (ئوردن)، هەروەها کاریگەریان لەسەر دەستکەوتی فێرخوازانی مامۆستا، ئامانجی توێژینەوەکە زانین و دیاریکردنی هەبوونی توانستی فێرخوازی مامۆستاییە، کە تایبەتە بە مامۆستایانی بواری کۆمەڵایەتی، لە زانکۆکانی پارێزگاکە، لە دیدی مامۆستایانی هەماهەنگ بۆ خوێندنی کۆمەڵایەتی لە خوێندنگامانی پارێزگای (کرک)، توێژەر شێوازی وەسفی بەکارهێناوە، هەروەها ڕاپرسی بەکارهێناوە، کە پرسیار سەبارەت بەو توانستانە لەخۆگرتووە(توانستی ئامانجی وانەوتنەوە- توانستی شێوازی وانەوتنەوە- توانستی فێرکردنی کارامەیی خودی – توانستی هەڵسەنگاندن- توانستی بەڕێوەبردنی پۆل- توانستی مرۆیی)، کە کۆمەڵگەی توێژینەوە پیکهاتووە لە (٤٠) مامۆستای کوڕ و کچی هەماهەنگ.

ئەنجامی توێژینەوەکە ئەوەی خستەڕوو، کە فێرخوازانی خوێندنی کۆمەڵایەتی پێویستیان بە هەندێک توانستە، وەکو نوێکردنی مەعریفی و مرۆیی، هەروەها توانستی ریکخستنی فیربوونی خودی و بەڕێوەبردنی پۆل و بەکارهێنانی شێوازی وانەوتنەوەی نوێ، توانستی هەڵسەنگاندن و توانستی فیربوونی خودی، توانستی دیاریکردنی مەعریفی و مرۆیی، توانستی بەڕێوەبردانی پۆل.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

* توێژینەوەی ناوەندی(ctp) بۆ توێژینەوە لە فێرکردن و سیاسەت، زانکۆی واشنتۆن، توێژینەوەکە بە ناونیشانی(جۆری مامۆستا و دەستکەوتی فێرخواز)، پێداچوونە بە فەرهەنگی سیاسەتی دەوڵەت لەلایەن(Hammond Lind Darling)، زانکۆی ستانفۆرد، کانونی یەکەمی (١٩٩٩).

(بەڵگەنامەی R-٩٩- ١) لەم توێژینەوەیە داتای ڕۆپێوی فەرمی لە توێژینەوەی ژیاننامەی شیکارکراوی فەرمی (٥٠) کەسایەتی سیاسی بەکارهاتووە، لە ساڵی (١٩٩٣) کە(٩٤) خوێندنگا و بەدواداچوون بووە.

* توێژینەوەی، (ليلى بنت أحمد بن عوض النجار) (٢٠٠٦): هەڵسەنگاندنی ئاستی جێبەجێکردنی مامۆستای جوگرافیا، لە قۆناغی دواناوەندی لە ژێر ڕۆشنایی کارامەیی وانەوتنەوەی پێویست، لە ڕوانگەی فێرخوازەکان،

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە هەڵسەنگاندنی ئاستی جێبەجێکردنی مامۆستای جوگرافیایە لە قۆناغی دواناوەندی لە ڕوانگەی فێرخوازەکان، سامپلی توێژینەوەکە(٥٢) مامۆستایە لە ڕەگەزی نێر و مێ، لە مامۆستایانی جوگرافیای قۆناغی دواناوەندی، لە شانشینی (عمان) توێژەر بۆ هەموو داتا پێویستەکان ڕاپرسی بۆ هەڵسەنگاندنی ئاستی جێبەجێکردنی مامۆستایانی جوگرافیا لە قۆناغی دواناوەندی ئامادەکردووە، لەسەر ڕۆشنانی کارامایییەکانی وانەوتنەوەی پێویست، جێبەجێکردنی توێژینەوەکە (٥٠) کارامەیی وانەوتنەوەی لەخۆ گرتووە، کە دابەش بووە بەسەر چوار بواری سەرەکی:

١- بواری کارامەیی جێبەجێکردنی وانەی جوگرافیا.

٢- بواری بەکارهێنانی هۆکار و ئامرازەکانی فێرکردن لە وانەی جوگرافیا.

٣- بواری کارلێکردن و پەیوەندی بەردەوام لە ناو پۆل.

٤- بواری هەڵسەنگاندنی وانەی جوگرافیا.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

گرنگترین ئەنجامەكانی توێژینەوەكە پێی گیشتووە، بریتین لە:

ریزبەندی چوار بوارەكە لە ئامرازەكانیتوێژینەوەكە، بەپێی گرنگی ڕێژەیی كارامەییەكانی وانەوتنەوەیە، لە هەموو بوارەكان، بەو شێوەیەی خوارەوە:

یەكەم: بواری كارلێكردنی ناوپۆل و پەیوەندی بەردەوام لەگەڵ فێرخوازەكان.

دووەم: بواری كارامەییەكانی جێبەجێكردنی وانەی جوگرافیا.

سێیەم: بواری بەكارهێنانی هۆكار و ئامرازەكانی فێركردن لە وانەی جوگرافیا.

چوارەم: بواری هەڵسەنگاندنی زانەی جوگرافیا (وزارة التعليم -http:www. Fldp.org matrix3.htm.العالي في مصر. ٢٠٠٦).

١- وانەوتنەوە لە چوارچێوەی كلاسیك:

وانەوتنەوە بریتییە لەو چالاكییانەی مامۆستا ئەنجامیان دەدات، بە ئامانجی گواستنەوەی مەعریفە بۆ ئەقڵیی فێرخواز، ڕۆڵی مامۆستا بە ئەرێنی جیادەكرێتەوە، ڕۆڵی فێرخواز لە زۆربەی حالەتەكان بە نەرێنی جیادەكرێتەوە، واتا داوا لە فێرخواز ناكرێت پرسیار ئاراستە بكات، یان بۆچوون بخاتە ڕوو، لەبەرئەوەی مامۆستا بۆ فێرخواز سەرچاوەی یەكەمی مەعریفەیە، ئەمە تێگەیشتنێكی كلاسیكییە بۆ پرۆسەی وانەوتنەوە، كە لە رابردوو باو بووە، لە سەردەمی ئێستادا سودی نییە، لەبەرئەوەی پەروەردە لە ڕووی سایكۆلۆژییەوە زۆر پەرەی سەندووە، هەروەها هەموو بوارەكانی مەعریفە و ژیان پەرەی سەندووە، لەسەر بنەمای پەرەسەندنەكان تێگەیشتنی نوێ بۆ وانەوتنەوە هاتووەتە ئاراوە.

٢- وانەوتنەوە بە تێگەیشتنی سەردەمیانە:

وانەوتنەوەی سەردەمیانە، لەگەڵ ئەوەی زانستی جێبەجێكردن و تێگەیشتن و پەرەسەندنە، هاوكات پرۆسەیەكی ئامانجدار و گشتگیرە، بەپێی سەرجەم بنەماكان فاكتەرەكانی پێكهاتووە لە پرۆسەی فێركردن و فیربوون، لە دوتوێی وانەوتنەوەی سەردەمییانە هەریەك لە مامۆستا و

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

فێرخواز هەماهەنگی یەکدی دەکەن، بۆ بەدەستهێنانی ئامانجە پەروەردەییەکان، لەگەڵ هەموو ئەوانەدا وانەوتنەوە پرۆسەی کارلێکردنی کۆمەڵایەتی و پەیوەستە بە هزر و هەست و سۆز و زمان.

وانەوتنە بە هەڵوێستی کارلێکردنی نێوان مامۆستا و فێرخواز جیادەکرێتەوە، هەریەکەیان ڕۆڵی تایبەت بەخۆی دەبینێت، لە پێناوی بەدەستهێنانی ئامانجی دیاریکراو، واتا چیتر ڕۆڵی فێرخواز نەرێنی نییە، وەکو لە وانەوتنەوەی کلاسیک تێبینیمانکرد، کەواتە فێرخواز کاتێک دێتە زانکۆ چەندین کارامەیی فێربووە، بۆ نموونە چەندین پرسیاری هەیە، کە پێویستیان بە وەڵامە، فێرخواز پێویستی بەوەیە، بزانێت چۆن فێرببێت، هەروەها پێویستی بە فێربوونی ئەو کارامەییانەوە هەیە، کە پەیوەستە بەو پسپۆڕییەی دەیلێتەوە.

هەروەها پێویستە بە گشتی سەیری هەڵوێستی وانەوتنەوە بکەین، لەسەر ئەو بنەمایەی چەندین فاکتەر لەخۆدەگرێت: فاکتەرەکان: (مامۆستا، فێرخواز، ئەو ئامانجەی لە کاتی وانەوتنەوە بەدەستدەهێنرێت، بابەتەکە).

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

بەشی سێیەم:

ریبازی تویژینەوە:

١- پرۆگرامی تویژینەوە

پرۆگرامی بەکارهاتوو لەم تویژینەوە بریتی یە لە ریبازی وەسفی

٢- کۆمەلەی تویژینەوە

هەموو ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە زانکۆی کۆیە بۆ سالی خویندنی ٢٠١٨-٢٠١٩

٣-سامپلی توێژینەوە:

سامپلی توێژینەوەکە ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە زانکۆی کۆیەی لەخۆگرتووە، ژمارەی سامپلی توێژینەوەکە (٨٠) وانەبێژە، بە رێگای هەرەمەکی لەسەر ئاستی ئەم چوار کۆلیژە هەڵبژێردراون: کۆلیژی پەروەردە، کۆلیژی زانستە کۆمەلایەتییەکان، کۆلیژی زانستەکان، کۆلیژی ئەندازیاری، لە زانکۆی کۆیە.

٤-ئامرازەکانی تویژینەوە

بۆ ئەم مەبەستە توێژەر پێوەرێکی (٦٢) بڕگەیی توانستی کاری وانەوتنەوە ، کە چەند جۆری هەڵبژاردنی (هەڵە و راست و جێبەجێکردن) داناوە، هەروەها پرسیارو وەڵامی دیاریکراوی داناوە

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

٥-ڕاستگۆیی (Validity):

بەمەبەستی دڵنیابوون لە دروستی پیوەری توێژینەوەکە، سودمان لە ڕاستگۆیی شێوە (Face validity)و ڕاستگۆیی پێکهاتەکەی(Construct validity) بینیوە.

یەکەم: ڕاستگۆیی شێوەیی: بە مەبەستی دەرهێنانی ڕاستگۆیی شێوەیی، یان دیاردەیی، بڕگەکانی توێژینەوەکەم بۆ چەندین خەبیر و پسپۆڕ نارد، بۆ ئەوەی هەڵیبسەنگێنن، دوای گەڕاندنەوەی پێوەرکانیان، دەرکەوت پێوەرەکەمان بە ئاستی (٩٤،٨) ڕاستە، ئەمەش بە ئاستی باڵا لە ڕاستگۆیی دادەنرێت.

دووەم: ڕاستگۆیی پێکهاتەکەی: بۆ ئەم مەبەستە توێژەر سودی لە دەرهێنانی پەیوەندی (بیرسونی) بینیوە، کە هەر بڕگەیەک لەگەڵ پێوەرەکەی تەواوە، بۆ نموونە خشتەی ژمارە(١) ئەوە دەخاتە ڕوو کە هەر بڕگەیەک بە بەڵگەوە پەیوەندی لەگەڵ پێوەرکاندا هەیە، بەوشێوەیە هەر بڕگەیەک وەکو خۆی دەمێنێتەوە، واتا هیچ بڕگەیەک لانادرێت.

خشتەی ژمارە(٢): پەیوەندی هەر بڕگەیەک لەگەڵ پێوەرەکەی دەخاتە ڕوو.

برگەکان	ب.پەیوەندی	برگە	ب.پەیوەندی	برگە	ب.پەیوەندی	برگە	ب.پەیوەندی	برگە	ب.پەیوەندی
١	0.583**	14	0.660**	27	0.526**	40	0.651**	53	0.306**
٢	0.606**	15	0.530**	28	0512**	41	0.502**	54	0.328**
٣	0.473*	1	0.629*	2	0.524*	4	0.568*	5	0.532*

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

*	5	*	2	*	9	*	6	*	
0.470**	56	0.681**	43	0.560**	30	0.520**	17	0.479**	٤
0.493**	57	0.701**	44	0.330**	31	0.585**	18	0.655**	٥
0.518**	58	0.613**	45	0.560**	32	0.659**	19	0.486**	٦
0.656**	59	0.616**	46	0.675**	33	0.627**	20	0.492**	٧
0.475**	60	0.679**	47	0.566**	34	0.698**	21	0.391**	٨
0.686**	61	0.545**	48	0.646**	35	0.565**	22	0.451**	٩
0.585**	62	0.620**	49	0.537**	36	0.621**	23	0.451**	١٠
		0.432**	50	0.561**	37	0.465**	24	0553**	١١
		0.476**	51	0.496**	38	0.428**	25	0.651**	١٢
		0.472*	5	0.487*	3	0.403*	2	0.569*	١٣

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

	*	2	*	9	*	6	*	

P-Value < ٠,٠١ **

٦-جێگیری (Reliability):

بۆ مەبەستی دەرهێنانی جێگیری، سودمان لە (ألفا کرونباخ) بینوە، کە گونجانی ناوخۆیی لە نێوان بڕگەکان دەخاتە ڕوو، نموونە خشتەی ژمارە(٢) کە بەهای (ألفا کرونباخ) بۆ بڕگەکان لەگەڵ یەکدی دەخاتە روو، گونجاوی نێوان برگەکان(٠,٩٦١)، بە ئاستی باڵا لە گونجانی ناوخۆیی هەژمار دەکرێت، بەوشێوەیە دەتوانین بڵێین پێوەرەکەمان ئاستێکی باڵای لە جێگیری هەیە.

خشتەی ژمارە(٣) گونجاوی ناوخۆیی لە نێوان بڕگەکانی پێوەرەکە دەخاتە ڕوو.

بەهای (ألفا کرونباخ)	ژمارەی برگەکان	برگە لادراوەکان
0.961	62	-

بە مەبەستی تێگەیشتن لە ئاستی(توانستی کاری وانەوتنەوە) سودمان لە هەڵبژاردنی(T) بینی، کە یەک نموونەیە (one-way sample t-test) ئەنجامەکانی لە خشتەی ژمارە(٣) خراوەتەڕوو.

یەکەم: لەسەر ئاستی هەر پێوەرێک بەهای(T) دەرهێنراوە کە (٢٤,٣٤٣) و گەورەترە لە بەهای(ت)ی خشتەیی(١,٩٩٠) بە پلەی ئازادی(٧٩) و ئاستی زانراو(٠,٠٥)، هەروەها(p-value=٠,٠٠٠)، ئەمە بوونی جیاوازی لە نێوان ناوەندی ژمێرەیی بۆ توێژینەو و ناوەندی گریمانەیی دەردەخات، بەڵام بە تێڕوانین بۆ ئەم پرسە، ناوەندی ژمێرەیی بۆ پێوەری(٢٥٤,٣٠) گەورەترە لە ناوەندی گریمانەیی (١٨٣)، بەوشێوەیە دەگەین بە ئەنجامێک کە وەڵامی نموونەکە بە شێوەی باو یان نانراو جێگیر دەکات، کە دەکەوێتە چوارچێوەی (زیاتر) و (زۆر زیاتر).

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

بەشی چوارەم

خستنە ڕووی ئەنجامەکان و گفتوگۆ:

یەکەم: خستنە رووی ئەنجام:

بۆ بەدەست هینانی ئامانجی یەکەم لە ئاستی بەهای(T) ، کە لە بڕگەی توێژینەوەکە دەرهێنراوە، گەورەترە لە بەهای (T) خشتەیی، بە پلەی ئازادی(٧٩) و ئاستی گومان(٠,٠٥) و (p-value<٠,٠٥)، هەروەها ناوەندی ژمێرەی دەرهێنراو گەورەترە لە بەهای بەهای (T) خشتەی، لەبەرئەوە دەتوانین بڵێین: لە هەموو بڕگەکان پێوەریکی ئەرێنی هەیە، بە شێوەی باو یان زانراوە بەشدارە لە نموونەکە، کە بە ئاراستەی(زیاتر) و (زۆر زیاترە).

پێویستە ئاماژە بە توانستی پلان و توانستی جێبەجێکردن و توانستی هەڵسەنگاندن بکەین.

خشتەی ژمارە(٤) ئەنجامی هەڵبژاردانی(T) بۆ پێوەرەکە دەخاتە ڕوو.

توانست	ناوەدی ژمێرەیی	ناوەنــــــدی گریمانەیی	تێپەڕانــــــدنی ناوەندەکان	لادانی پێوەری	بەهای (t)		p-value	ئاستی زانراو
					دەرهێنراو	خشتەیی		
ســتونی تەوەر	254.30	183	71.30	26.197	24.343	1.990	0.000	زانراو
بڕگە ١	4.00	3	11.02	0.811	11.024	1.990	0.000	زانراو
بڕگە ٢	3.93	3	12.00	0.689	12.000	1.990	0.000	زانراو
بڕگە ٣	4.09	3	12.98	0.750	12.976	1.990	0.000	زانراو

برگه ٤	3.98	3	10.97	0.795	10.967	1.990	0.000	زانراو
الفقرة ٥	4.04	3	11.56	0.803	11.562	1.990	0.000	زانراو
برگه ٦	4.26	3	15.22	0.742	15.220	1.990	0.000	زانراو
برگه ٧	4.05	3	12.07	0.778	12.074	1.990	0.000	زانراو
برگه ٨	3.98	3	10.36	0.842	10.362	1.990	0.000	زانراو
برگه ٩	3.91	3	9.66	0.845	9.661	1.990	0.000	زانراو
برگـــه ١٠	3.90	3	9.15	0.880	9.146	1.990	0.000	زانراو
برگـــه ١١	4.09	3	13.60	0.715	13.604	1.990	0.000	زانراو
برگـــه ١٢	4.03	3	10.70	0.856	10.704	1.990	0.000	زانراو
برگـــه	3.99	3	10.9	0.803	10.99	1.99	0.000	زانراو

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

		0	4		9			١٣
زانراو	0.000	1.990	15.093	0.733	15.09	3	4.24	برگـــه ١٤
زانراو	0.000	1.990	14.814	0.755	14.81	3	4.25	برگـــه ١٥
زانراو	0.000	1.990	13.231	0.710	13.23	3	4.05	برگـــه ١٦
زانراو	0.000	1.990	15.170	0.656	15.17	3	4.11	برگـــه ١٧
زانراو	0.000	1.990	13.226	0.702	13.23	3	4.04	برگـــه ١٨
زانراو	0.000	1.990	11.743	0.771	11.74	3	4.01	برگـــه ١٩
زانراو	0.000	1.990	12.855	0.791	12.85	3	4.14	برگـــه ٢٠
زانراو	0.000	1.990	10.053	0.879	10.05	3	3.99	برگـــه ٢١
زانراو	0.000	1.990	9.460	0.851	9.46	3	3.90	برگـــه ٢٢

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

زانراو	0.000	1.990	13.891	0.765	13.89	3	4.19	بڕگە ٢٣
زانراو	0.000	1.990	14.935	0.719	14.94	3	4.20	بڕگە ٢٤
زانراو	0.000	1.990	16.668	0.704	16.67	3	4.31	بڕگە ٢٥
زانراو	0.000	1.990	14.196	0.788	14.20	3	4.25	بڕگە ٢٦
زانراو	0.000	1.990	14.073	0.731	14.07	3	4.15	بڕگە ٢٧
زانراو	0.000	1.990	12.663	0.759	12.66	3	4.08	بڕگە ٢٨
زانراو	0.000	1.990	14.582	0.736	14.58	3	4.20	بڕگە ٢٩
زانراو	0.000	1.990	9.938	0.742	9.94	3	3.83	بڕگە٣٠
زانراو	0.000	1.990	8.025	0.892	8.03	3	3.80	بڕگە ٣١
زانراو	0.000	1.99	12.26	0.811	12.2	3	4.11	بڕگە

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

		0	6		7			٣٢
زانراو	0.000	1.990	12.001	0.755	12.00	3	4.01	برگــــە ٣٣
زانراو	0.000	1.990	13.669	0.646	13.67	3	3.99	برگــــە ٣٤
زانراو	0.000	1.990	11.530	0.795	11.53	3	4.03	برگــــە ٣٥
زانراو	0.000	1.990	16.393	0.689	16.39	3	4.26	برگــــە ٣٦
زانراو	0.000	1.990	18.186	0.652	18.19	3	4.33	برگــــە ٣٧
زانراو	0.000	1.990	18.889	0.693	18.89	3	4.46	برگــــە ٣٨
زانراو	0.000	1.990	12.825	0.828	12.82	3	4.19	برگــــە ٣٩
زانراو	0.000	1.990	12.554	0.802	12.55	3	4.13	برگــــە ٤٠
زانراو	0.000	1.990	10.759	0.956	10.76	3	4.15	برگــــە ٤١

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

زانراو	0.000	1.990	7.522	1.055	7.52	3	3.89	برگــــه ٤٢
زانراو	0.000	1.990	9.899	0.847	9.90	3	3.94	برگــــه ٤٣
زانراو	0.000	1.990	13.369	0.753	13.37	3	4.13	برگــــه ٤٤
زانراو	0.000	1.990	12.911	0.727	12.91	3	4.05	برگــــه ٤٥
زانراو	0.000	1.990	13.305	0.739	13.30	3	4.10	برگــــه ٤٦
زانراو	0.000	1.990	14.892	0.713	14.89	3	4.19	برگــــه ٤٧
زانراو	0.000	1.990	8.155	0.960	8.16	3	3.88	برگــــه ٤٨
زانراو	0.000	1.990	12.037	0.827	12.04	3	4.11	برگــــه ٤٩
زانراو	0.000	1.990	12.038	0.892	12.04	3	4.20	برگــــه ٥٠
زانراو	0.000	1.99	17.93	0.680	17.9	3	4.36	برگــــه

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

		0	2		3			٥١
زانراو	0.000	1.990	14.535	0.731	14.53	3	4.19	برگـــه ٥٢
زانراو	0.000	1.990	19.101	0.644	19.10	3	4.38	برگـــه ٥٣
زانراو	0.000	1.990	19.973	0.655	19.97	3	4.46	برگـــه ٥٤
زانراو	0.000	1.990	14.582	0.736	14.58	3	4.20	برگـــه ٥٥
زانراو	0.000	1.990	17.195	0.605	17.19	3	4.16	برگـــه ٥٦
زانراو	0.000	1.990	16.797	0.666	16.80	3	4.25	برگـــه ٥٧
زانراو	0.000	1.990	15.180	0.670	15.18	3	4.14	برگـــه ٥٨
زانراو	0.000	1.990	11.721	0.763	11.72	3	4.00	برگـــه ٥٩
زانراو	0.000	1.990	11.796	0.787	11.80	3	4.04	برگـــه ٦٠

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

بڕگــــــە ٦١	4.11	3	14.35	0.693	14.350	1.990	0.000	زانراو
بڕگــــــە ٦٢	3.94	3	11.15	0.752	11.149	1.990	0.000	زانراو

df=٧٩ N=٨٠

٢- بە مەبەستی دەرهێنانی جیاوازی لە نێوان ڕەگەزی(نێر و مێ) لە کارامەیی وانەوتنەوە، سودمان لە تاقیکردنەوەی(Independent sample t- test). وەکو لە خشتەی ژمارە (٤) دەردەکەوێت، کە بوونی جیاوازی لە نێوان ڕەگەزی (نێر و مێ) دەخاتە ڕوو لە بەرژەوەندی رەگەزی نیر، ئەمەش بە وردکاریکردن لە بەهای دەرهێنراوی (T) کە (٣,٠٦٤) گەورەترە لە بەهای (T) خشتەیی بە پلەی ئازادی(٧٨) و بە ئاستی زانراوی (٠,٠٥)، هەروەها(p- value= ٠,٠٠٣) بچووکترە لە ئاستی زانراو.

گۆڕینی دیموگرافی	ژمارەی سمپلەکان	ناوەندی ژمێرەیی	زیادەی ناوەندەکان	لادانی پێوەری	p- value	بەهای (t)		زانراوەکان
						دەرهێنراو	خشتەیی	

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

ڕەگەز	نێر	48	247.33	17.42	28.29	0.003	3.064	1.990	زانراو
	مێ	32	264.75		18.64				

ئەمە مایەی تێڕوانینە، بە ڕوانین لەوەی ناوەندی ژمێرەیی ڕەگەزی مێ (٢٦٤,٧٥) گەورەترە لە ناوەندی ژمێرەیی ڕەگەزینێر (٢٤٧,٣٣)، بەوشێوەیە دەگەین بەوەی کە کارامەیی وانەوتنەوەی ڕەگەزی مێ باڵاترە.

خشتەی ژمارە(٥): جیاوازی لە نێوان ڕەگەزی (نێر و مێ)، سەبارەت بە کارامەیی وانەوتنەوە دەخاتەڕوو.

پلە زانستی:

٣- بە مەبەستی دەرهێنانی کاریگەری پلەی زانستی لەسەر ئەنجامی توێژینەوەکە، سودمان لە تاقیکردنەوەی(way ANOVA one) بینیوە، کە ئەنجامەکەی لە خشتەی ژمارە(٦) خستووەتە ڕوو.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

وەکو لە خشتەی بەهای (P-Value) دەرکەوتووە، کە زیاترە لە (٠,٤٩٩) لە ئاستی زانراوی(٠,٠٥)، لەبەرئەوە دەگەین بەو ئەنجامەی، کە جیاوازی زانراو لە نێوان مامۆستا و مامۆستای یاریدەدر نییە هەروەها لە نێوان پرۆفیسۆر، پرۆفیسۆری یاریدەدەر .

سەرچاوەی جیاوازی	کۆی توانەکان	پلەی ئازادی	ناوەندی ژمێرەیی توانەکان	بەهای (f) F-test	P-Value	ئاستی زانراو
نێوان گرووپەکان	1656.32	3	552.107	0.798	0.499	نەزانراو
لە ناو گرووپەکان	52562.48	76	691.612			
گشتی	54218.80	79				

٤- بە مەبەستی خستنە ڕووی ئەو جیاوازییەی دەکرێت بە هۆی کارکردن لە فەکەلتییە جیاوازەکانی (پەروەردە، زانستە مرۆڤایەتییەکان، ئەندزیاری، زانست) ڕووبدات، سودمان لە تاقیکردنەوەی (one-way ANOVA)، وەکو خشتەی ژمارە(٧) دەیخاتە ڕوو، کە جیاوازی زانراو لە نێوان بەشداربووانی نموونە لە فەکەلتییە جیاوازەکان نییە، بە سەیرکردنی بەهای(P-Value) کە (٠,٨٢٢) لە ئاستی زانراوی (٠,٠٥) گەورەترە.

سەرچاوەی جیاوازی	کۆی توانەکان	پلەی ئازادی	ناوەندی ژمێرەیی توانەکان	بەهای (f)	P-Value	ئاستی زانراو
لە نێوان گرووپەکان	644.37	3	214.79	0.305	0.822	نەزانراو
لە ناو	53574.4	76	704.9			

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

گرووپەکان	3		3			
گشتی	54218.80	79				

پێشنیارەکانی توێژینەوە:

لەسەر ڕۆشنایی ئەنجامەکان توێژەر ئەم پێشنیارانە دەکات:

١- ئەنجامدانی توێژینەوە و لێکۆڵینەوەی زیاتری پەیوەست بە توانستی وانەوتنەوە.

٢- ئەنجامدانی توێژینەوە لەسەر هۆکاری کێشەکانی خوێندنی باڵا لە هەرێمی کوردستان دا.

٣- سودبینین لە ئەنجامی توێژینەوە و لیکۆڵینەوەکان و زیاتر گرنگیدان پییان، گەیاندنی پێشنیارەکان بە لایەنی بەرپرس و دەزگا تایبەتمەندەکان.

٤- چاکردنی ئەو بارودۆخەی کە ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە کوردستان تیایدا دەژین.

ڕاسپاردەکان:

١- پێویستە دەرفەتی بەشداریکردن بە فێرخوازان و ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە بدرێت، بڕیاری ئەکادیمی گرنگ بدریت لە لایەن وەزارەتی خویندنی بالا و تویژینەوەی زانستی.

٢- پەرەپێدانی سیستەمی تاقیکردنەوە و جێگیرکردنی وەرزی خوێندن و دووبارەکردنەوە تەواکردنی پرۆگرامی بڕیاردراو بە چاودیری زانکۆکان.

٣-کردنەوەی خولی بەردەوام بۆ فێرخوازان و ئەندامانی دەستەی وانەوتنەوە لە (زمان – کۆمپیوتەر- وانەوتنەوە) لە لایەن زانکۆ.

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

ليستى سەرچاوەكان:

الأصمد، خالد طه (٢٠٠٥): تكوين المعلمين من الإعداد الى التدريب، دار الكتاب الجامعي، ط١، الصين، الإمارات العربية المتحدة.

الخطيب، أحمد، ر داح الخطيب (٢٠٠٥) إدارة الجودة الشاملة، تطبيقات تربوية، عالم الكتب، جدار للكتاب العالمي، عمان أريد، الأردن، ص ٢٩٣.

راشد، على (٢٠٠٥) كفايات الأداء التدريسي ط١، دار الفكر العربي، القاهرة، ص ٦٣.

السامرائي، هاشم (١٩٩٥)، أساليب مقترحه لتقويم الاداء التدريسي الجامعي. جامعة المستنصرية- بغداد، العراق.

حمدان، ساري أحمد. ومحمد تيسير الناظر (١٩٩٦)، الكفايات التعليمية ودرجة ممارستها لدى معلمين تخصص التربية الرياضية من وجهه نظر طلبتهم في كليات المجتمع الاردني مجلة دراسات تصدر عن عمادة البحث العلمي، الجامعة الأردنية، ص١٧٤، مج، ٢٣، العلوم التربوية، العدد١.

طعيمة رشدي (٢٠٠٦) المعاسير القومية للتعليم في مصر، المعلم كفاياته وإعداده وتدريبه، دارالفكر العربي، القاهرة.

العبيدي، محمد جاسم محمد (٢٠٠٤): تفريد التعليم، دار الثاقفة، عمان، الأردن، ص ١٠١.

عليات، خليل محمد (١٩٩٨): بعنوان ((هل تعتبر متغيرات (نوع المادة – العلامة المتوقعة – المستوى الدراسي) وتفاعلاتها مصادر تحيز تؤثر في تقويم طلبة الجامعة الأرونية للتدريس مجلة دراسات، تصدر عن عمادة البحث العلمي في الجامعة الأردنية، ، العلوم التربوية، العدد١، أذار، ص٤١.

القلا، فخرالدين، يونس ناصر (٢٠٠٦): أصول التدريس وطرائقة، كلية التربية، منشورات جامعة عمان، الأردن، ص ٣٠.

نشوان، محمد صالح. وزارة التعليم العالي في مصر (٢٠٠٦)، ص٢٨.

وزارة التعليم العالي في مصر، ٢٠٠٥، ص٢٩.

Ostad.mednarweb.net //http:

الربط الموضوع التربية الاصلاحية و بيداغوجية التدريس بالكفايات التاريخ: ١٤٢٧ – ٣ – ٢٢هـ، موقع شبكة التربية الاسلامية، ٢٠٠٦.

المستخلص:

تعتبر الجامعة المؤسسة الأكثر أهمية في إعداد القوى البشرية اللازمة لتلبية حاجات المجتمع، وتواجه الجامعة مشاكل عدة منها التأكد المستمر من اكتساب أعضاء الهيئة التدريسية بشكل أساسي لكفايات تدريس محددة وتطبيق هذه الكفايات في التدريس بشكل معلمي، لذلك تم تنفيذ البحث بالاستناد إلى الدراسات الوصفية في جامعة كوية وتم التركيز على: الكفايات العمل التدريسي المتوافرة لدى أعضاء الهيئة التدريسية.

اهداف البحث هو معرفة مستوى كفاية العمل التدريسى لدى اعضاء الهيئة التدريسية و معرفة الكفاية التدريسية حسب اختصاص العلمي, و الجنس و اللقب العلمي.لهذا الغرض استخدما الباحث المنهج الوصفي. عينة البحث تتكون من (٨٠) اعضاء الهيئة التدريسية في جامعة كوية لسنة ٢٠١٨-٢٠١٩.

ثم أعد الباحث اختبار المؤلف من (٦٢) فقرة من نوع الاختيار من متعدد والصواب و الخطأ والمطابقة، وأسئلة ذات إجابة محددة، بعد الانتهاء من التجربة وتطبيق الاداة واجراء التعامل الاحصائي مع البيانات، وأظهرت النتائج على الكفايات العمل التدريسي وبدلالة إحصائية في توافر العمل التدريسي لدى أعضاء الهيئة التدريسية وكذلك قيمة (t) المستخرجة بشكل دال أكبر من قيمة (t) الجدول، نستطيع أن نقول أن أساتذة يهتمون بالسير على مميزات الكفاية العلمية أما في علاقة المتغير الديموغرافي للجنس، تظهر النتائج وجود اختلاف دال بين جنس الذكر والأنثى (٣٣ , ٢٦٤) أكبر من المتوسط الحسابي الجنس الذكر(٣٣, ٢٤٧) نص إلى هذه النتيجة أن أساتذة من الجنس الأنثى يهتمون أكثر بـ(الكفاية التدريسه) من الاساتذة من الجنس الذكر. بالنسبة الكليات العلمية والإنسانية: تظهر نتائج الاختبار (انوفا) لا يوجد فروقات دالة بين تلك الكليات .

DOI:https://doi.org/10.26750/Vol(7).No(1).paper21 http://journal.uor.edu.krd/index.php/JUR Vol.7. No.1, January.2020

وفق لنتائج البحث, اجراء البحوث الاخرى مع اخذ العينات المختلفة و الكبيرة المقترحة. يجب اعطاء الفرصة و مشاركة الطلبة و اعضاء الهيئة التدريسية فى العملية التدريسية و على ضوء قرارات و التوصيات نتائج البحث الاكاديمي لوزارة التعاليم العالي يمكن الاستفادة منها.

الكلمات المفتاحية: جامعة كويه – امتلاك القدرة – القدرة على التغيير – مفهوم التدريس – التقييم.

The efficiencies of teacheing process in the facalty member of Koya University according to some changes

Badrkhan Mustafa Ibrahim

Department Of Religion Education, Facalty Of Education, Koya University,Koya, Kurdistan Region, Iraq

Email: Badrkhan.mustafa@koyauniversity.org

The Abstract:

University conceders the most important institution in the process of making human forces for any society. One of the any university is whether the faculty members updating their efficiencies in the process of teaching and tutorial application of them.

The aims of this research are to the capacity of teaching among university lecturers in general and according to specialization, gender and scientific title. For this purpose, deceptive method has been used among (80) university lecturer in Koya University for the academic year 2018-2019.

The researcher designed a questioner of 62 items of choosing, yes and no which have specific answers. The results showed that the efficiencies of the teachers and the value of (t) were more than the table-(t) value, which means that the teachers care more about their efficiencies. Concerning of the changing relation of demographical gender, the study showed the differences

between the male and female values (264-33) more than the average value of the male (247-33), which means that the female teachers care more about their efficiencies than the male teachers. Concerning the Faculties of sciences and the Faculties of humanities, the experiment of (Anova) showed no differences between the both values.

Based on the results of the study, conducting more research among different and larger sample is recommended. In addition, the students and lecturers should give them an opportunity in the processes of teaching. Finally, the ministry of higher education and scientific research may take advantage from this kind of scientific research.

Key words: Koya University -Having the ability- Ability to change- The concept of teaching – Assessment.